

NÁM KDO
ZATRHNOU
TTIP
EC?

SMLOUVA, KTERÁ
MÁ ZMĚNIT
OSUD ČR

Kdo nám chce zatrhnout TTIPec?

Smlouva, která má změnit osud ČR

Ing. Kateřina Konečná a kolektiv

Evropská sjednocená levice/Severská zelená levice

Parlamentní skupina - EVROPSKÝ PARLAMENT

GUE/NGL
www.guengl.eu

Praha – Brusel

2015

Ing. Kateřina Konečná a kolektiv

**Kdo nám chce zatrhnout TTIPec?
Smlouva, která má změnit osud ČR**

Neprodejný výtisk (not for sale)

Vydáno s podporou klubu GUE/NGL v EP

Počet výtisků: 10 000 ks

Vytiskl (print): Typos, tiskařské závody, s.r.o., závod Klatovy

Vydáno v roce 2015

Práva a zdraví 820 milionů lidí v ohrožení?

Když jsem se nedávno zkusmo zeptala svého známého, co si myslí o Transatlantickém obchodním a investičním partnerství (TTIP), zatvářil se jako desetileté dítě, po němž chci objasnění teorie relativity. Ve svém „průzkumu“ jsem pokračovala. Víceméně se stejným výsledkem. To mě tehdy utvrdilo v domněnce, že měsíce projednávaný TTIP je pro většinu lidí velká neznámá.

Mluvíme přitom o dohodě, která by v případě podepsání přinesla zásadní změny do našeho života. Příčinou toho, že o ní občané téměř nic neví, není jejich nezájem o politiku. I kdyby totiž chtěli něco konkrétního o smlouvě vědět, případně dokonce „drze“ znát průběh jednání mezi evropskými i americkými vyjednávajícími, nemají moc šancí.

Na západ od našich hranic to naštěstí vypadá jinak. V polovině letošního ledna berlínskými ulicemi pochodovalo proti podepsání TTIP 50 tisíc lidí. V kolika českých denících se o tomto protestu objevilo alespoň pár řádek? Já vím jen o jednom. To, že do konce minulého roku se pod petici proti dohodě, organizovanou 320 občanskými iniciativami v celé EU, podepsal už milion Evropanů, to také většině českých médií za zmínku nestojí.

I když je pravdou, že informace od Evropské komise spíše unikají, než zaznívají na tiskových konferencích, novináři by se měli ptát. Z dosud nejasných informací vyplývá, že smlouva může mít na svědomí statisíce pracovních míst, ohrožení našeho zdraví potravinami z USA, které nejsou pod tak přísnými kontrolami jako ty produkované v Evropě, ale také hrozí omezením některých občanských práv.

Právě proto to vše i mezi mnohými europoslanci. Ač jsou na první pohled „u zdroje“, také jim se dostávají jen kusé informace. O to více se některé kluby, například GUE/NGL (Evropská sjednocená levice – Severská zelená levice) snaží otevřít veřejnou diskusi. Právě zmíněná frakce například uspořádala konferenci na téma TTIP na konci roku, připravuje i další podobné aktivity. Existuje také snaha o propojení národních zákonodárců, aby lidé v každé zemi věděli, co jim případně hrozí.

Informace o smlouvě spíše jen unikají

V Evropském parlamentu poslední dobou proběhlo několik debat a odborných konferencí na toto téma. Byly si však až příliš podobné a často vlastně o ničem. O čem také, když Evropská komise nezveřejňuje informace z vyjednávání. Jen občas zástupce Komise řekne několik čísel, která dohodu velebí, další řečník (nejčastěji člen akademické obce) je zpochybní a třetí řečník mluví o tom, kterak je nutné, aby západní země ovládly globalizovaný trh a bránily se tak náporu Číny, Indie a jiných vycházejících ekonomických hvězd.

Doslova za zády veřejnosti vzniká historická dohoda, která může pohřbit tu lepší stránku Evropy. Ta má ve srovnání s ostatním světem vyšší sociální citlivost. TTIP však může v důsledku snížit těžce prosazovaná sociální práva tím, že se přijmou standardy pracovních podmínek běžné v USA.

Současná Evropa je také třeba ohleduplnější ke zdraví svých občanů. Svými přísnějšími normami a kontrolami, či třeba zákazem pěstovat geneticky modifikované potraviny, které mohou způsobit rakovinu. USA tak ohleduplné nejsou. A to zřejmě chce smlouva změnit. V tom špatném smyslu slova.

TTIP může být krokem zpět

Netopím se v iluzích, když mluvím o současné Evropě. Ona sama změnu potřebuje. Zásadní a k lepšímu. TTIP je ale podle všeho krokem zpátky.

Příklady toho, o co nás smlouva může připravit, se zabývají autoři v této publikaci. Zásadních témat se v ní jen dotýkáme. Chceme především otevřít diskusi a položit otázky, které už dávno měly být automaticky zodpovězeny. To by však na složkách vyjednávачů o „partnerství“, které má ovlivnit životy zhruba 820 milionů lidí v EU a USA, nesměla být pomyslná přelepka Top Secret. Strhněme ji.

Ing. Kateřina Konečná

poslankyně Evropského parlamentu (KSČM) ve frakci GUE/NGL

Pod bičem miliardových arbitrází

Jedna z nejkontroverznějších částí TTIP, o níž se kupodivu mluví víceméně otevřeně, je arbitrážní doložka, tzv. mechanismus urovnání vztahů mezi investory a státy (ve zkratce ISDS). Ta by ohrozila suverenitu zemí Evropské unie.

O co jde? Americká (či evropská) společnost by mohla žalovat stát za to, že jí zákonem nebo politickým rozhodnutím zkomplikoval podnikání. Pod hrozbou soudních sporů by řada evropských zemí hodně uvažovala, jaké regule si dovolí schválit. Přitom se může jednat o normy, které jsou ve prospěch zdravých občanů či sociálních práv.

Pro ilustraci, jak spory s firmami umí zasáhnout státní rozpočet, si připomeňme nejkřiklavější kauzy, které českou státní kasu citelně ochudily.

Rok: 2003

Cena prohry: 10,4 miliard korun

V ostře sledované soudní tahanici společnost Central European Media Enterprises, známá spíše pod zkratkou CME, zažalovala Česko kvůli znehodnocení investice do televize Nova.

Rok: 2006

Cena prohry: 3,7 miliard korun

Česká republika peníze prohrála ve sporu s japonskou bankovní skupinou Nomura. Ta požadovala za „nekorektní“ postup státu vůči zkrachovalé Investiční a Poštovní bance (IPB). Částka je navíc výsledkem smíru, ve hře bylo málem 34,2 miliardy korun.

Rok: 2011

Cena prohry: 1,6 miliardy korun

V tomto případě jsme „projeli“ spleť spor s belgickými majiteli ČSOB, jež IPB v roce 2000 ovládla. Banka požadovala necelé dvě miliardy za spornou pohledávku z portfolia zkrachovalé IPB.

Jen pro zajímavost, v současné době náš stát čelí 11 mezinárodním sporům. V nich žalobci žádají za zmařené investice až 3,5 miliardy korun!

Máme se čeho obávat

Za co by mohly společnosti státy žalovat, se příliš neví. „Partnerství“, které má rozhodovat o životě zhruba 820 milionů lidí v EU a USA, je před podepsáním zahaleno rouškou tajemství. A to navzdory četným snahám europoslanců, či celých klubů jako třeba GUE/NGL (Evropská sjednocená levice – Severská zelená levice), kteří se snaží informační blokádu nabourat. Dá se ale předpokládat, že by americkým firmám mohlo vadit, když kupříkladu nějaká evropská země zákonem nedovolí utahání zaměstnance příliš častými přesčasy. A soud to bude mít na stole jako překážku investic či obchodu.

Použijeme-li pro představu neevropský příklad, čeho jsou některé americké firmy schopny, stačí si vzpomenout na kauzu, kdy tabákový gigant Phillip Morris požadoval od Austrálie miliardy dolarů za ušlý zisk kvůli legislativě regulující prodej tabáku.

K jakým absurdním argumentům se uchylují zastánci TTIP, to se ukázalo v pořadu České televize Hyde Park počátkem letošního února. Náměstek ministra průmyslu a obchodu Vladimír Bártl se snažil obavy z možných arbitráží rozptýlit poukázáním na to, že ČR nad USA ještě v žádné neprohrála. „A kolik jich se Spojenými státy bylo?“ zeptal se ho moderátor Bohumil Klepetko. „Jedna. A tu jsme vyhráli,“ odpověděl Vladimír Bártl. Vskutku uklidňující argument, který dává záruky, že v budoucnu tomu nebude jinak.

Česko už má trpké zkušenosti

Podle údajů Konference OSN o obchodu a rozvoji byla Česká republika v roce 2013 nejvíce žalovanou zemí na světě. Před námi byla už jen Argentina a Venezuela. Šance, že bychom po podepsání TTIP těmto jihoamerickým zemím mohli ještě více šlapat na paty, není nijak vábivá.

Mimočodem, prohranou kauzou CME se ČR dostala i do zahraničních učebnic a studenti na prestižních univerzitách v USA, Evropě i jinde se o ní učí...

*Jan Exner
publicista*

Přísnější pravidla by měla zůstat

TTIP je trochu neobvyklá obchodní smlouva – nesoustřeďuje se totiž na mezinárodní obchod. Středobodem rodící se dohody jsou domácí pravidla, kterými se musí obchodníci řídit. Proto může dalekosáhle proměnit naše životy, aniž bychom to čekali, chtěli nebo schválili.

Američtí a evropští vyjednavači se snaží, aby se různé regule v Evropské unii a USA co nejvíce podobaly. V principu to dává smysl. Shodné technické normy usnadní život lidem, firmám a nakonec i státu.

Evropa a Spojené státy – i při svém tradičním partnerství – některé věci prostě dělají jinak. Máme a patrně vždy budeme mít úplně jiné pracovní právo. Dost odlišně také přistupujeme k jídlu. Evropa klade větší důraz na kvalitu potravin, život na venkově, péči o krajinu a slušné zacházení se zvířaty; americká potravinová kultura naopak staví spíš na velkovýrobě, fastfoodech a průmyslovém zemědělství. Nemá smysl snažit se každou odlišnost nacpat do jednoho pytle.

Skryté miny ve vodách

Předem nikdo neví, co se v TTIP ocitne a co nikoli. Nicméně ve vlnách vznikajících smluvních ustanovení mohou plavat skryté miny. Proto lodivodi musí při navigování dávat pozor nejen na cíl, ke kterému směřují, ale i na místa, kudy vede jejich trasa.

Evropští diplomati si to očividně uvědomují a připomínají, že neplánují sjednotit všechno. Ale důležité bude, kudy nakreslíme tlustou čáru mezi tím, co jsou ještě banální odlišnosti v technických normách – třeba jak mají vypadat zámky u automobilů – a kde už jde o jiné standardy. Historie mezinárodních obchodních jednání je plná nechtěných důsledků pravidel, jež byla míněna úplně jinak.

Exemplárním případem jsou postupy, podle kterých se povolují chemikálie.

Evropské státy se před několika lety dohodly na progresivních pravidlech pro schvalování syntetických chemikálií (tzv. REACH). Výrobci musí

prověřit, zda každá látka, kterou chtějí prodávat, není toxická. Nové regule mají především předejít výrobě spotřebního zboží – elektroniky, hraček, oblečení, nábytku nebo koberců, které poškozuje lidské zdraví. Unie tak chce skoncovat se sérií karambolů, ke kterým docházelo, když lékaři či vědci náhodou objevili zdravotní rizika léta povolených a běžně používaných chemikálií, jež se posléze musely narychlo zakazovat: DDT, polychlorované bifenylly, freony, ftaláty a další.

Ekologické organizace a také odbory argumentují, že TTIP by mohl a měl sjednotit pravidla po vzoru EU – a tak podpořit inovace, chránit zdraví i bezpečnost práce. Čína, Indie, Indonésie, Japonsko, Austrálie, Jižní Korea, Turecko, Tchajwan, Vietnam a Malajsie už nyní přebírají důležité body evropské chemické legislativy a zařazují je do svých zákonů. „TTIP může být příležitost jak vylepšit regulace v USA i EU,“ soudí prezident amerického Centra pro mezinárodní environmentální právo Carroll Muffett.

Pokud by dohoda vytvořila společná progresivní pravidla po vzoru EU pro obě strany Atlantiku, Evropa s Amerikou by prakticky určovaly globální standardy v důležitém průmyslovém odvětví. Hlavně v začátku by to samozřejmě znamenalo velkou výhodu především pro evropské firmy, jež mají díky unijní legislativě v chemických inovacích několikaletý náskok.

Přijmeme rakovinotvorné látky?

Jenomže americká chemická výroba se naopak pořád ještě řídí obstarožním zákonem Toxic Substances Control Act z roku 1976. Vinou špatného zákona regulátoři během necelých čtyřiceti let jeho platnosti prověřili rizika jen u dvou procent používaných chemikálií. Ve Spojených státech tak dodnes lze naprosto legálně prodávat spotřební zboží s obsahem rakovinotvorných látek, jež nemají povolení v Evropě ani jinde. Podobně výrobci kosmetiky u nás nesmí používat 1328 rizikových chemikálií. Američtí jedenáct. Věc navíc ještě komplikuje, že USA – jako jedna z mála zemí na světě – ještě neratifikovaly Stockholmskou úmluvu, jež zakázala nejvíce nebezpečné organické látky.

Pesticidní lobbisti na nohách

Úřad obchodního zmocněnce USA předloni anoncoval, že má s unijní legislativou řadu problémů a bude chtít, aby se ocitla na vyjednávacím stole. Vedle toho proti ní lobbují asociace výrobců pesticidů a biotechnologických společností CropLife America nebo americká Společnost chemických a přidružených výrobců. Expertiza, kterou si nechal udělat Evropský parlament, explicitně poukázala na chemickou legislativu jako jednu z věcí, jež by se mohly stát obětí TTIP.

Přístupy se natolik liší, že harmonizace pravidel nebo vzájemné uznávání registrovaných chemikálií patrně nejsou příliš reálné. Proto se vyjednávání už teď soustřeďují převážně na dílčí opatření, například koordinaci regulačních procedur. V principu to zní poměrně rozumně. Ostatně členské země OECD – klubu průmyslových států světa – se už před více než 30 lety shodly na sdílení a vzájemném uznávání dat, tedy výsledků při testování rizikových chemikálií.

Experti na chemickou legislativu však určité riziko vidí v tom, že americké a evropské schvalovací postupy půjde těžko skloubit právě proto, že jsou nekompatibilní. Komplikovaná koordinace může zdržovat rozhodování. Přitom právě rychlost je často důležitá, když vědci objeví nové chemické riziko. Regulátoři musí umět nebezpečnou látku svižně odstranit z běžně prodávaného zboží, neboť s každým dnem poškozují zdraví dalších a dalších, nic netušících lidí.

Ohlídat „jemné rozdíly“

Podobných klauzulí je ve smlouvě řada – namátkou štítkování elektrospotřebičů, pravidla pro množství škodlivin v benzínu nebo naftě a především: celý balík témat související s kvalitou a zdravotní nezávadností potravin. Proto ekologické organizace pozorně sledují vyjednávání TTIP a poukazují na konkrétní body, kde diplomati musí našlapovat velmi opatrně, pozorně promyšlet důsledky nenápadných „jemných rozdílů“ a dát přednost ochraně zdraví.

Mgr. Jiří Koželouh

programový ředitel Hnutí DUHA

Dohody jsou třeba, ale...

Pro malé země, jakou je i Česká republika, je vhodné podílet se na mnohostranném systému, který stanovuje téměř celosvětová pravidla. Takový systém spravuje Světová obchodní organizace (WTO). Její jednání jsou ale čím dál delší a náročnější, a proto v posledních letech následoval velký nárůst zvláštních dohod o volném obchodu (a investičních doložkách). V takovýchto dohodách se mnohem více odrážejí zájmy silnější strany.

Navíc po krizi v letech 2008 až 2009 se objevuje nová tendence. Velmoci připravují vlastní (blokové) projekty, které zahrnují ekonomickou spolupráci – právě např. zóny volného obchodu, či ještě užší provázání pomocí společného trhu, a tedy volného pohybu zboží, služeb, kapitálu i osob. Tato tendence ukazuje, že mnohostranný systém nefunguje dobře a že velmoci chápou tzv. velkou recesi jako příležitost k širšímu prosazení svých zájmů.

Spojené státy jsou iniciátorem Transatlantického partnerství pro obchod a investice – TTIP. Kromě toho se USA také zapojily do Transpacifického vyjednávání (TPP). Jsou tedy aktivní na obou stranách své vodní hranice. TPP je vlastně takovou sestřičkou TTIP, jen zahrnuje více států. Jednání probíhají např. s Japonskem, Austrálií, Vietnamem, Chile a dalšími zeměmi.

Podíváme-li se přesněji na mapku zemí, uvidíme, že geograficky tvoří určitý půlkruh kolem Číny. Čína samotná, ačkoli měla zájem, byla z jednání vyřazena. Zároveň se jedná o země, které v posledních letech měly intenzivnější obchodní vazby právě s Čínou než se Spojenými státy, např. Japonsko či Austrálie. TPP je proto nástrojem jak Spojené státy usadit pevněji v pacifickém regionu a zároveň vyčlenit Čínu a pokusit se tímto způsobem zabrzdit její vzestup.

Rusko EU odmítla

První zemí, která ale přišla s návrhem hlubší spolupráce s EU a tedy také s ČR, byla Ruská federace. Již v roce 2010 byl předložen návrh, aby EU vytvořila s Ruskou federací „harmonické ekonomické společenství, rozkládající se od Lisabonu po Vladivostok.“ Tento návrh se přímo odvolával na to, že ekonomiky EU a Ruska se doplňují. Např. EU disponuje technologicky zajímavým trhem a dobrou průmyslovou tradicí, ekonomika Ruska má k dispozici značné zásoby surovin a potenciál rozvoje. Tento návrh byl ale Německem odmítnut. Rusko se následně začalo více orientovat na bývalé země SSSR, např. Bělorusko, či Kazachstán.

Vynecháme-li Latinskou Ameriku, která má řadu svých integračních projektů již delší dobu, je tu ještě Čína. Ta v roce 2013 předložila návrh na obnovení tzv. hedvábné stezky, která by přes obchodní, investiční a další aktivity měla vést ze západní Číny až do Evropy. Důležitou součástí je ale i námořní trasa této starobylé stezky.

Ve všech případech (USA, Rusko, Čína) si všimněme, že EU působí spíše pasivně a nechová se jako globální hráč. Spíše čeká, kdo ji jako kořist „uzme.“ Ruský projekt byl odmítnut, čínský není příliš formalizovaný a detaily se teprve doladují. Je tedy příliš brzo soudit o atraktivnosti hedvábné stezky pro EU, i když nemusí být nutně v rozporu s jinými návrhy. Aktuální je tedy pro EU, a také pro nás, vyjednávání o TTIP.

Pokud by tato smlouva byla schválena, jednalo by se o největší obchodní a investiční dohodu na planetě Zemi. Zahrnovala by více než 820 milionů obyvatel. Je proto s podivem, jak málo se o této klíčové dohodě hovoří a jak málo o ní občané vědí. Na rozdíl od Ruské federace, ekonomiky USA a EU jsou k sobě spíše rivalitní – jsou si poměrně dost podobné, a tak mezi nimi bude pod novou dohodou probíhat spíše intenzivní konkurence než spolupráce.

Přínos pro Evropany? Neznáme

Ze zkušeností s podobnými dohodami jako jsou návrhy TTIP, např. se Severoamerickou zónou volného obchodu uzavřenou mezi USA, Kanadou a Mexikem, víme, že skutečně dojde k navýšení obchodních a investičních vazeb. Co by to znamenalo pro EU, a tedy i pro nás? Bezesporu dojde k poklesu vzájemných vazeb uvnitř EU ve prospěch Spojených států. Je tedy paradoxní, že vyjednávaná dohoda TTIP oslabí integrační tendence v EU.

Důležité ale je, jaký prospěch lze z dohody očekávat. Nárůst obchodu a investic není tím, co mohou občané nutně pozitivně pozorovat na svém životním standardu. Velmi důležité je, jaká detailní ustanovení a podmínky budou v dohodě zahrnuty. Protože jsou občané velmi málo informováni a ani česká vláda se nenamáhá učinit z vyjednávání důležitý bod veřejné diskuse, vzbuzuje již tento málo otevřený proces velké pochyby a obavy.

Mnoho nezodpovězených otázek

Jak USA, tak EU jsou členy Světové obchodní organizace a cla mezi nimi jsou tedy relativně velmi nízká. Nejsou tedy největší „překážkou“ obchodu. Těmi jsou tzv. netarifní překážky, tedy různé standardy, regulace apod. v oblasti zdraví, bezpečnosti, ochrany spotřebitele apod. Problém je v tom, že standardy EU jsou v oblasti sociální i ekologické (např. geneticky modifikované potraviny) podstatně vyšší než v USA. Přesto to ale byly Spojené státy, kdo vyjednávání zahájil. Je to snad proto, že chtějí vyšší (přísnější) standardy na sebe, nebo naopak chtějí EU donutit, aby se jich vzdala a zapojila se do tzv. závodu ke dnu? Největší obavy vzbuzuje doložka investor-stát, která soukromým korporacím umožňuje žalovat státy, pokud přijmou legislativu, která může ohrožovat jejich budoucí zisky.

Při jakékoliv takto velké dohodě je potřeba nejen požadovat, aby se občané mohli vyjádřit a měli dostatek informací, neboť zásadním způsobem ovlivní jejich životy. Je třeba se také ptát, co tím sleduje iniciátor dohody, jaké jsou jeho zájmy. V případě Spojených států jde bezesporu o nastavení pravidel, která budou vyhovovat americkým korporacím (ne už americkému lidu) a která zároveň pevněji než kdy předtím spojí EU se Spojenými státy a odtrhnou ji od Ruska.

Ing. Ilona Švihlíková, Ph.D.

ekonomka, zakladatelka iniciativy Alternativa zdola

Konec Evropy: Řítíme se do pekla!

TTIP přinese doslova neoliberalní revoluci. Její podepsání bude jako výstřel z jakési kapitalistické Aurory a Evropa, jak ji známe, v podstatě přestane existovat. Navzdory všem tlakům, které v Evropě probíhají, si ona stále chrání svůj sociální model. TTIP bude hrobníkem tohoto modelu. Evropa se přemění na tržní džungli bez jakékoliv sociální ochrany.

O práci přijde hodně lidí, a co je ještě horší, ohrožené budou naše sociální standardy v oblasti pracovního práva. Pokud se relativně vysoké evropské sociální standardy zaměstnanců (minimální mzda, odvody, sociální jistoty, nemocenské, dovolené, spoluúčast na rozhodování atd.) dostanou do přímé konkurence s americkými standardy, americké firmy budou jasně zvýhodněné – jejich produkty jsou kvůli malému ohledu na práva zaměstnanců levnější.

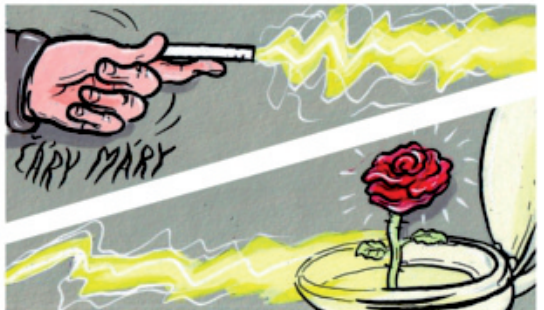
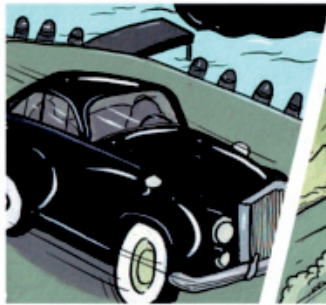
Jaká bude odpověď politiků? Evropa musí snižovat sociální standardy, aby uměla konkurovat. A nakonec budou za pár let všichni pracovat jako v Americe, bez sociální ochrany, bez jakýchkoliv práv, bez jakékoliv stability. A za pár desetiletí budeme úplně všichni dřít jako v Číně či Hondurasu: jako otroci.

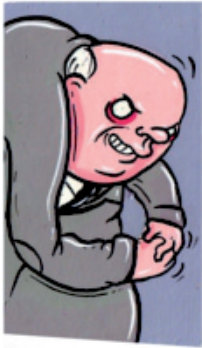
Nová místa? Jen blafují

Vznik nových pracovních míst, o kterém mluví zastánci TTIP, je obyčejný blaf. Korporace, které hovoří o nárůstu zaměstnanosti, si tyto cifry cucají z prstu. Naopak, dokonce i Evropská komise, která o TTIP vyjednává s Američany, připouští, že TTIP pravděpodobně přinese dlouhodobou a významnou dislokaci pro evropské pracující, jelikož společnosti budou motivované k tomu, aby čerpaly výrobky a služby od amerických států, kde jsou pracovní standardy nižší a odbory zdaleka nemají takový vliv jako ve vyspělé Evropě.

Milióny lidí však o práci přijdou, protože výroba se přesune do USA, kde jsou zaměstnanci lacinější, protože tam není žádný sociální model a žádná ochrana práce. To nejsou dobré vyhlídky pro stále ještě relativně sociální Evropu.

Po kulturní amerikanizaci, která zde dvě desetiletí probíhá prostřednictvím brakové hollywoodské kultury a mcdonaldizace, nám hrozí její ještě děsivější forma – americké korporace zkolonizují naši ekonomiku.

Nemyslím si, že v dohodě půjde o přímé ohrožení sociálně-právní legislativy, nic takového tam černé na bílém nebude. Evropská komise se dušuje, že bude chránit náš sociální a zelený model. Problémem jsou však nepřímé tlaky. Pokud už umožníte volný trh mezi USA a EU, potom korporace a podnikatelé, kteří jsou nejsurovější k zaměstnancům, budou mít jasnou korporativní výhodu – jejich výrobky jsou levnější, protože jejich zaměstnanci jsou levnější. V USA je celkově liberálnější prostředí, a tak americké firmy budou mít výhodu. Aby jim Evropané mohli konkurovat, přirozeně poroste tlak na snižování našich norem.

Najednou zjistíme, že osmihodinová pracovní doba je přežitkem, že sociální stát je na obtíž, že odbory nemají žádný prostor, že zaměstnanci pracují bez jakékoliv ochrany, abychom dokázali konkurovat a podobně.

Hrozí americká rakovina

Netýká se to jen ochrany našich sociálních práv, ale i našeho zdraví. Základní problém TTIP je, že Evropa má daleko vyšší sociální, zdravotní a environmentální standardy než USA. Proto se americkým produktům nedaří dostat na evropský trh. Například 70 procent amerických potravin obsahuje geneticky modifikované potraviny (GMO), u nichž existuje riziko, že způsobují rakovinu.

Jakýkoliv kompromis v TTIP vždy bude znamenat, že Evropa sníží svoje standardy ochrany a na evropský trh se dostanou rizikové výrobky. I při tom nejoptimističtější scénáři budou evropští spotřebitelé vystaveni americké rakovině.

Snižování standardů je cesta do pekla a nejsilněji to pocítí ti nejzranitelnější.

Přicházet to bude pozvolna. Je tu totiž skrytá hrozba, která nebude figurovat v podepsané smlouvě. TTIP vytvoří pro soumrak sociálního státu v Evropě podmínky, a potom to už půjde samospádem. Vše ostatní už

volný trh zařídí sám. A státy to budou jen bezmocně sledovat, protože skutečnou moc budou mít kvůli TTIP nadnárodní korporace.

Větší pes žere

Otevření trhů je vždy výhodné pro silné hráče. Je to jako v rybníku: Větší svoboda pro štiky znamená smrt pro malé ryby. Pokud dovolíte americké korporaci, aby měla otevřený trh v nekonkurenceschopné zemi, vlastně jste tím odsoudili k živoření všechny její firmy. Ty buď zaniknou a propustí zaměstnance, nebo se stanou subdodavateli velkých a mocných nadnárodních společností a obchodních řetězců, které je dokonale vyždímají. Takový osud může čekat i nás.

V zájmu světových velmocí totiž vždy bylo otevírat trhy. Ekonomicky vyspělejší subjekty takto vlastně kolonizují jiné trhy. Je to jakoby FC Barcelona nastoupila v zápase proti nejlepším klubům z Mosambiku. Kdo myslíte, že vyhraje? Ano, soutěž bude férová, stejná pravidla budou platit pro obě strany. Avšak všichni víme, že nepůjde o soutěž, ale o masakr. Tak nějak funguje liberalizace: Větší pes žere. To bude platit i pro Evropu. Kvůli TTIP nás mohou zaplavit americké korporace, které sežerou malé a střední podnikatele.

Po několika letech od přijetí TTIP by Evropská unie skončila jako sociální model a postupně by se změnila nejdříve na liberální americký model bez ochrany práce a ochrany životního prostředí a s postupující neoliberalní globalizací by se naše životní poměry měnily ještě k horšímu. Nakonec by naši lidé pracovali jako otroci někde v Indočíně.

Vítězem těchto globalizačních procesů jsou nadnárodní korporace, které jsou dnes tak mocné a tak bohaté, že jim nedokáže vzdorovat žádný stát.

Dělníci jako otroci

Odvrácenou stranou globálního kapitalismu jsou tzv. maquiladoras neboli sweatshops. Můžeme je nazývat třeba robotárny.

Jsou to továrny v rozvojovém světě nebo západních slumech, kde neplatí pravidla. Dělníci tam pracují jako otroci bez jakýchkoli práv či ochrany, za minimální mzdy, bez časových omezení. Jsou pod kontrolou mezinárodních korporací, které takto produkují levnější zboží. S těmi pak mají soutěžit na otevřeném trhu evropské firmy při dodržení sociálních a environmentálních pravidel, která dělají náš život lepším a důstojnějším.

Výsledkem jsou tzv. závody ke dnu, tj. ve jménu konkurenceschopnosti jsou evropské státy vydírané korporacemi, aby snižovaly sociální standardy, oslabovaly zákoníky práce, decimovaly odbory, snižovaly bohatým daně a odstraňovaly sociální jistoty. Státy se navzájem předbíhají v nejtragičtější soutěži v dějinách: O to, kdo na své občany vytáhne větší bič.

Ohrožený je sociální stát v Evropě. Ohrožená je ochrana přírody. Ohrožené je naše zdraví a kvalita našich potravin. Ohrožená je suverenita a možnost politiků vzdorovat korporacím. Ohrožená je demokracie. TTIP může být konec Evropy v té podobě, jak ji známe.

PhDr. Luboš Blaha, Ph.D.

*poslanec Národní rady Slovenské republiky za SMER-SD,
předseda výboru NR SR pro evropské záležitosti*

Přehlížení principů demokracie

Plánovaná smlouva TTIP je rozhodně jedna z největších výzev, která stojí před evropskou veřejností. Pro všechny důvody, pochybnosti a hrozby, které jsou v této publikaci popsány, by se dalo najít jedno obecnější pojmenování. Je to potlačení demokracie.

Stále více se životy nás všech dostávají pod kontrolu těch, kteří nejsou nikomu z nás odpovědni. Už se nejedná jen o nezodpovědné a pyšné politiky. V posledních letech se ukazuje stále jasněji, že jde především o nezodpovědné, pyšné a nenasytné manažery, správce různých fondů a představitele nadnárodních korporací. Ti všichni jsou vedeni touhou získat pro svou firmu více, než dosud mají. Nehledí přitom nalevo ani napravo. Jsou tak pošlapány jak tradiční kulturní hodnoty, jako je dostupné vzdělání a kultura, tak všechna s nimi těsně spojená sociální práva a zajištění.

Nedávná zpráva britské charitativní organizace Oxfam doložila, že v roce 2016 bude polovina světového bohatství v rukou 80 jednotlivců. A pokud se něco nezmění, tak má koncentrace bohatství, a tudíž i moci, pokračovat i nadále.

„Není alternativa“

Smlouva TTIP je jen jedním z kroků v tomto procesu. Hlavní diskuse o TTIP předpokládají, že globalizace je trvalý a neúprosný proces, což zaznělo například i na prosincové konferenci proti TTIP, kterou pořádala GUE/NGL. Toto pojetí globalizace je spojeno s tím, že kapitál si může libovolně cestovat po planetě. Znamená také, že v takovém světě vládne daňová soutěž a intenzivní boj o konkurenceschopnost zajištěný na základě snižování tzv. nákladů. To jsou zejména platy zaměstnanců, náklady na jejich sociální a zdravotní pojištění apod. Zkrátka je to závod ke dnu. V tomto světě máme do budoucna žít. Představitelé hlavních politických stran nám opakují, že to je přirozené. Že nám to nakonec přinese prosperitu. A i kdyby to náhodou problém byl, tak se nedá nic dělat. Je to přirozené a je to jediný způsob, jak může náš svět fungovat.

Evropské hnutí v ČR

Proti takovému způsobu uvažování se ale staví stále více lidí jak v ČR, tak v Evropě. Již na podzim roku 2014 se začaly spojovat různá hnutí a iniciativy po celé Evropě, aby společně čelily chystané dohodě TTIP. V České republice je to síť proti TTIP (www.stop-ttip.cz a www.spatnyvtip.cz), která sdružuje řadu organizací, skupin a jednotlivců. Jejím hlavním úkolem je prosadit informovanou a otevřenou debatu. TTIP je po právu kritizovaná za to, že se o ní snaží evropské politické elity mlčet. Stejně tak se chová současná vládní koalice. Zatímco političtí představitelé mlčí, vyjádřil se např. náměstek ministra zahraničí Petr Drulák, že Česká republika je pro přijetí této smlouvy.

Stojí před námi tedy úkol nejen informovat českou veřejnost, ale přesvědčit ji, že je potřeba se zapojit spolu s dalšími občany Evropy do protestů proti TTIP. Jde o naši svobodu a demokracii, jde o to, v jakém světě budeme chtít žít.

Jan Májíček

koordinátor Evropské občanské iniciativy proti TTIP

Digitální práva jako překážka byznysu

Dohoda TTIP si jako svůj hlavní cíl klade podporu obchodu a odstranění netarifních překážek. Pro velké korporace je však maximalizace zisků daleko podstatnější než občanská práva, která je v kontextu dnešní doby potřeba vnímat i v souvislosti se stále se rozvíjejícími technologiemi a jejich globálním využitím. Změny nenápadně zakomponované do dohody mají ovlivňovat i fungování rozsáhlého odvětví služeb a náš (tedy evropský) přístup k jejich využívání i poskytování.

Svobodný internet v ohrožení?

Nejzřetelnějším příkladem je používání celosvětové sítě internet, k níž je v členských státech Evropské unie přístupováno s ohledem na svobodu uživatele a jeho soukromí. Kromě reálného světa bude mít dohoda TTIP ohromný dopad i na ten virtuální, což v konečném důsledku výrazně omezí nejen každodenní užívání moderních technologií, ale i jejich samotný rozvoj.

Pokud hovoříme o mezinárodních dohodách, které ovlivňují používání dnešních technologií, je vhodné připomenout dohodu ACTA. Ta byla po nepředvídatelné vlně protestů občanské společnosti v roce 2012 v Evropské unii odmítnuta. Opatření, která v ní byla zmíněna, byla přehnaně drakonická na to, že se jednalo o mezinárodní dohodu se zaměřením proti padělatelství. Z těch nejpatrnějších můžeme jmenovat hraniční kontroly nejen podezřelého zboží, ale i datových nosičů a jejich obsahu, nebo zásah do provozu internetu, kupříkladu v podobě úzké spolupráce mezi poskytovateli internetového připojení a zástupci mediálního průmyslu. Dohoda ACTA byla tehdy kritizována pro svůj rozpor se základními lidskými právy, zejména v souvislosti s garancemi soukromí.

Ačkoliv jednotlivé instituce zodpovědné za vyjednávání (ať už se jedná o Evropskou komisi, vlády členských států či vyjednávací týmy) dohody TTIP jednohlasně prohlašují, že přístup k osobním datům není její součástí,

je důležité si uvědomit, že příslušné kapitoly týkající se duševního vlastnictví (oblíbená záminka pro omezování digitálních práv) ještě nebyly v rámci vyjednávání dostatečně probrány.

USA chtějí přitvrdit

Spojené státy americké prosazují co možná nejtvrďší podmínky pro uživatele, které by se v praxi projevíly podobnými opatřeními, kvůli nimž byla uzavřena dohoda ACTA. Evropská unie v tomto ohledu Spojeným státům v mnohém ustupuje, přesto je její obecný postoj k požadavkům americké protistrany na základě evropské směrnice o ochraně osobních údajů spíše odmítavý.

V kombinaci s řešením investorských sporů může TTIP útočit i na další oblast digitálních práv, která je prozatím ve společnosti málo diskutovaná. Tím jsou softwarové patenty a stav známý jako vendorlock-in, který činí zákazníka závislým na produktech a službách konkrétního dodavatele. V případě nasazování informačních systémů a databází bývají často zákazníci i vlády a místní samosprávy, nejedná se tedy jen o oblast, která by se dotýkala pouze soukromého sektoru. Prostřednictvím státních správ členských států má vendorlock-in výrazný negativní dopad na veřejný život všech evropských občanů, jelikož snadno může dojít i k cílenému omezení technologického vývoje za účelem zajištění odbytiště pro korporátní softwarové produkty.

V ohrožení demokratická kontrola

Kromě výše vypsanych rizik navíc hrozí, že o přístupu vlád členských států ke kopirovacímu monopolu bude rozhodovat nějaké nové, dle dohody vzniklé těleso typu regulační komise, což umožňuje další obcházení demokratických procesů členských států. Záleží rovněž na prováděcí legislativě a již existujících prostředcích členských států, kdy je pro korporace možné využívat i jiné mechanismy, než jaké byly nebo ještě budou v dohodě přímo zmíněny.

Mezinárodní dohoda obdobného rozsahu a působnosti představuje vážnou hrozbu pro další vývoj evropského přístupu k digitálním právům a především digitální realitě současné doby, zároveň brání evoluci Evropské unie jako moderního občanského celku.

Ondřej Profant, Adam Skořepa
Česká pirátská strana

Co nám TTIP servíruje na talíř

Potraviny jsou jedním z největších oblastí zájmu pro tvůrce TTIP. Za dohodu nejvíce lobbuje agrobyznys, tedy industriální zemědělský a agrochemický průmysl, který na plné čáře vévodí pomyslnému žebříčku. A jsou to právě potraviny, skrze které může být evropská společnost, jak výrobci, tak konzumenti, ovlivněna v nepředstavitelně negativní míře, které dnes čelí americká společnost.

V Evropě je kladen prioritní důraz na prevenci, tedy strategii, že každý výrobce musí před samotnou distribucí potravin dokázat, že nejsou zdraví škodlivé. V USA je tomu přesně naopak, potraviny mohou být distribuovány, dokud se neprokáže, že jsou škodlivé.

Pět mýtů o smlouvě

1. Vytvoří lepší podmínky pro trh se zachováním vysokých standardů

Vysoké standardy na všech zmiňovaných úrovních má plošně pouze EU. Množství amerických produktů tyto standardy sice sdílí, ovšem jsou převážně od menších producentů, kteří si zakládají na tom, že znají své klienty a zpětná vazba s nimi je důležitou součástí jejich politiky. Tito výrobci se na formování smlouvy nepodílí, naopak jsou nezřídka v pozici kritiků TTIP.

Zájem o vývoz mimo USA mají především velké industriální výroby a intenzivní chovy. Jejich produkty ale zdaleka nedosahují standardů EU.

Z uniklých částí smlouvy je jasné, že autoři počítají se sjednocením standardů – přizpůsobení těm nižším, nikoliv těm vyšším. Přitom až 70 procent amerických potravin obsahuje, nebo je vytvořeno z geneticky modifikovaných potravin. Konzumenti nemají možnost výběru, protože značení GMO potravin v USA na obalech není. Nemluvě o klonovaných či hormonálními antibiotiky dopovaných zvířatech a potravinách, které přišly do kontaktu s velice jedovatými pesticidy a postřiky.

2. Sjednotí regulace a standardy

Existují oprávněné obavy, že v EU dojde k postupnému snižování standardů na úroveň těch amerických. Je důležité zmínit, že i EU disponuje produkty a agrochemikáliemi, které jsou u nás povolené, ale v USA zakázané. Při schválení TTIP by mohly evropské agrokorporace vyvážet to, co nyní nemohou, a naopak.

Malý a střední sektor výrobců bude znevýhodněn ještě jiným způsobem. Například množství povolených zůstatků pesticidů v produktech je vyšší v USA než v EU. Díky možnosti „vzájemného uznání“ standardů, budou moci američtí farmáři dále používat svoje standardy a exportovat produkty do EU, zatímco evropští farmáři budou muset stále dodržovat vyšší evropské standardy. Tak budou konkurenčně velmi znevýhodněni.

Strategie „vzájemného uznání“ je však pouze první krok. Tím druhým je „harmonizace“, čili sjednocování. Jakmile budou produkty, ač zatím s jinými standardy, akceptovány, či lépe řečeno protlačeny, bude kladen důraz na sjednocení standardů. Přizpůsobovat se však budou těm nejnižším.

3. Sníží obchodní tarify i konečné ceny

Na některých potravinách je dnes i více než 20% clo, jako příklad se uvádí některé ryby, především tuňák. Snížení obchodních tarifů se může jevit jako pozitivní. Ovšem konkrétně zmiňovaní tuňáci jsou však kvůli intenzivnímu lovu na pokraji vyhubení. Snížení cen u této a dalších ryb povede k dalšímu zvýšení lovu a brzké ztrátě mnoha druhů ryb. Již dnes je situace alarmující prakticky u všech lovených ryb a mořských živočichů. Ceny by měly být naopak navyšovány, kvóty pro jejich lov snižovány. Podobně je to u velkého množství dalších potravin.

4. Rozšíří výběr produktů a zajistí levnější ceny

Tento cíl je vyložený protimluv. Levnějšími cenami mohou disponovat především američtí výrobci a ti největší evropští kvůli nízkým a liberálním standardům na produkci, hygienu a kvalitu (výrobní i chuťovou). Pokud

americké produkty zaplaví náš trh, evropské firmy se budou snažit dorovnat své ceny jejich snížením, což povede k ústupu menších evropských výrobců. Ti jsou už nyní v situaci, že na produktech mají velice nízké marže a neovládají konkurenční tlak velkých národních a nadnárodních korporací.

Nízké ceny také z dlouhodobého hlediska zaručit nejde, a to především kvůli neustále se zvyšujícím cenám dopravy a problematickým výrobním podmínkám (tzv. negativní externality), které mají dopad na zvyšující se cenu potravin.

5. Smlouva má zvýšit možnosti uplatnění na trhu práce a zvýšit mzdy

Tento argument byl používán i při propagaci podobné smlouvy o volném obchodu – NAFTA, mezi USA, Kanadou a Mexikem. Smlouva byla podepsána v roce 1993, ale stal se přesný opak. Smlouvě NAFTA se připisuje ztráta několika milionů pracovních míst, dlouhodobá stagnace a zvětšení příjmové a tedy sociální nerovnosti. Způsobila, že tisíce farmářů, kteří po generaci produkovali potraviny, ztratily práci a musely se přeorientovat na jinou činnost.

Tato situace ukazuje na neschopnost konkurovat americké produkci potravin a EU se v tomto ohledu bude muset poddat podobně jako Mexiko.

K zvýšení mezd zřejmě nedojde, právě naopak, pokud budeme nuceni konkurovat americkým levnějším výrobkům, tak kromě snižování kvality našich potravin ve prospěch snížení ceny musí nutně dojít i ke snížení počtu pracovních míst (nahrazení pracovníků stroji) a snižování platů. Uvádí se, že smlouva by měla přinést až pět milionů nových pracovních míst. K tomuto výpočtu však byla použita metoda vyvinutá Světovou bankou (Computable General Equilibrium), která nezohledňuje některé aspekty. Při použití modelu OSN (the UN Nations Global Policy Model) vychází, že dojde naopak k úbytku až 600 000 pracovních míst.

Tohle nám hrozí

Nakažené potraviny

Pravděpodobně nejčastěji diskutovaná je drůbež dezinfikovaná chlórem. Oproti USA je v EU zakázáno používat chlór na potraviny i jejich dovoz. Už samotná nutnost dezinfikovat – ať už čímkoliv – potraviny, je přinejmenším zážející. Naznačuje, že s produktem není něco v pořádku. Důvodem jsou intenzivní chovy drůbeže, kde ve stísněném prostoru šlapou živá kuřata po těch mrtvých a jsou dopována prostředky k tomu, aby co nejrychleji získala na objemu. To jsou ideální podmínky pro vznik a šíření nebezpečných a potenciálně život ohrožujících nemocí, jako je například salmonelóza. Používat na čištění naší potavy prostředek, který se používá na čištění toalety, je poněkud zážející.

Maso se steroidy

Dále je to používání antibiotik a růstových hormonů (kvůli rychlému zvětšení objemu) pro všechny typy zvířat chovaných na maso, v USA jsou běžně používané, v EU jsou prozatím zakázány. Konzumace masa s obsahem steroidů, konkrétně estrogenu, je dnes stále častěji spojována s vyšší náchylností na tvorbu rakoviny prsu u žen a předčasnou pubertou.

Za zmínku stojí také stimulátor jménem ractopamin, který je podáván prasatům, aby rychleji nabírala na objemu. Negativně však ovlivňuje samotná zvířata i konzumenty. U prasat způsobuje agresivitu a hyperaktivitu, u lidí má vliv například na zvyšování srdečního tepu. V EU je dovoz masa s tímto stimulátorem zakázán, ale zástupci Národní rady producentů vepřového (NPPC) jasně deklarují, že „Výrobci vepřového v USA nebudou akceptovat žádný jiný výsledek (jednání o TTIP), než zrušení zákazu ractopaminu v EU“.

Rakovinotvorné mléko

Dalším příkladem v USA široce rozšířeným, v EU zakázaným, je často kritizovaný geneticky modifikovaný růstový hormon rBGH. Je používán

především pro zvýšení objemu produkce mléka u dojných krav. Mezi produkty z tohoto upraveného mléka patří například jogurty a sýry, toto mléko je samozřejmě určeno i k přímé konzumaci. Existuje přitom souvislost mezi konzumací produktů z tohoto mléka a tvorbou rakoviny prostaty, prsu a tlustého střeva.

Cedule s lebkou

V neposlední řadě je nutné zmínit herbicid Atrazin, v USA opět běžně používaný, u nás zakázaný. Atrazin je určený proti plevelům na polích s kukuřicí, sójou nebo cukrovou třtinou. Účinkuje však jako hormon a narušuje fyziologické funkce a imunitu. U živočichů způsobuje například hermafroditismus, u žab dokonce změnu pohlaví. Do lidského organismu se Atrazin dostává především požíváním vody znečištěné tímto herbicidem (prosakuje z polí do spodních vod a řek). Efekty, které má Atrazin na americkou společnost, se projevují stále častěji – deformace a snížená váha u novorozenců, kardiovaskulární problémy a cukrovka. Kolem polí, na kterých se pěstuje potrava „ošetřovaná“ Atrazinem, jsou cedule s obrázkem lebky s překříženými hnáty a upozorněním na jeho nebezpečnost. Na obalech potravin však toto upozornění již není.

GMO – nevratné škody

Schválení smlouvy by dalo zelenou něčemu, co si dnes asi jen stěží dokážeme představit, s nevratnými či extrémně negativními dlouhodobými následky, které si americká společnost dnes dobře uvědomuje a proti GMO se silně staví.

Útok na zdraví!

Když dochází ke genetické modifikaci, geny jsou donuceny vyjevit určité požadované vlastnosti. Toho dosahují vědci tak, že „zapnou“ všechny geny, což ale také znamená uvolnění alergenů, které se jinak samy neprojevují. Konzumací tedy oslabujeme náš imunitní systém.

Existuje souvislost mezi konzumací GMO potravin a zvýšenými zažívacími problémy a vznikem rakoviny. Pro léčbu doktoři stále častěji doporučují konzumaci jiných než GMO potravin. V devadesátých letech proběhl v Evropě několikaletý výzkum na GMO brambory a byla zjištěna nádorová onemocnění, rozpad imunitního systému a zažívacího ústrojí. GMO je také stále častěji připisováno onemocnění srdce, zmenšování pohlavních ústrojí u mužů a neplodnost. V souvislosti s konzumací GMO se také mluví o zmenšování mozku a autismu.

60 milionů Američanů varuje

V případě TTIP je na prvním místě snaha o zisk, nikoliv zájem o společnost a její zdravotní stav či přístup ke kvalitním, zdravým a chuťově výjimečným potravinám. Pokud bude TTIP schválena, důsledky budou nedozírné. Varuje před nimi více než 60 milionů Američanů, kteří se podepsali pod otevřený dopis Evropanům. V něm popisují svoje zkušenosti s geneticky modifikovanými potravinami a apelují na nás, abychom neudělali stejnou chybu.

Cílem by mělo být přehodnocení priorit a klást mnohem větší důraz na blaho společnosti, její zdraví a právo na kvalitní potraviny v dostatečném množství. EU i národní státy by měly klást důraz prioritně na podporu soběstačnosti a potravinové suverenity vytvořené udržitelnými a ekologickými metodami. Dá se tak činit například podporou lokálního rozvoje nikoli globálního trhu, a umožnit větší zapojení společnosti.

Tomáš Uhnák

výzkumník společenské odpovědnosti výrobců a distributorů potravin

EU zdaleka není dokonalá. Potřebuje radikální změny. Nyní se však nachází pod hrozbou demontáže své lepší stránky. Ta hrozba se jmenuje Transatlantické obchodní a investiční partnerství (TTIP). Doslova za zády veřejnosti vzniká historická dohoda s USA, která může pohřbit sociální citlivost či ohledy na zdraví lidí a životní prostředí, jež jsou v EU ve srovnání s ostatním světem výrazně vyšší.

Záměrem této publikace je otevřít diskusi o možných negativních dopadech TTIP a podpořit společenský tlak k tomu, aby byl stržen závoj tajemství, na kterém zjevně mají byrokratické špičky EU zájem.

Kateřina Konečná
Poslankyně Evropského parlamentu (KSČM)

Ilona Švihlíková
Ekonomka

Jan Exner
Publicista

Ľuboš Blaha
Poslanec Národnej rady SR (SMER – SD)

Jan Májíček
Koordínátor Evropské občanské iniciativy proti TTIP

Jiří Koželouh
Programový ředitel Hnutí DUHA

Ondřej Profant a Adam Skořepa
Česká pirátská strana

Tomáš Uhnák
Výzkumník společenské odpovědnosti výrobců a distributorů potravin

Publikace vyšla za podpory

Evropská sjednocená levice/Severská zelená levice

Parlamentní skupina EVROPSKÝ PARLAMENT

GUE/NGL
www.guengl.eu

Nepronajímá výtisk, vydáno s podporou GUE/NGL